

รัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง :
ศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475

นางสาวกัญญา นระรา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชานิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974 - 334 - 731 - 3

ลิขสิทธิ์ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**CONSTITUTION AND POLITICAL INSTITUTIONS:
A STUDY OF THE CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF THAILAND B.E. 2475**

Miss Kanya Nara

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws in Laws

Department of Law

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 1999

ISBN 974 - 334 - 731 - 3

กัญญา นะรา : รัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง : ศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 (CONSTITUTION AND POLITICAL INSTITUTIONS: A STUDY OF THE CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF THAILAND B.E. 2475.)

อ. ที่ปรึกษา: ศ.ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 232 หน้า. ISBN 974-334-731-3

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง โดยศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ตั้งแต่กระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญ บริบททางการเมืองเศรษฐกิจ และสังคม ทั้งก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและในระหว่างที่มีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญ และการบังคับใช้รัฐธรรมนูญ ในสภาพความเป็นจริง ซึ่งเป็นช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2489

ผลจากการศึกษาพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ได้จัดทำขึ้นโดยการ ประนีประนอมกันระหว่างพระมหากษัตริย์และคณะราษฎร โดยมีหลักการสำคัญ คือ การกำหนดรูปแบบการปกครองในระบบรัฐสภา มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รูปแบบรัฐสภาเป็นรูปแบบสภาเดียว คือ สภาผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชน อย่างไรก็ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมี 2 ประเภท คือ สมาชิกประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้ง และสมาชิกประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังมีการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

ภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เริ่มปรากฏความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรีมากขึ้น พระองค์ได้ยับยั้งร่างกฎหมายหลายฉบับ และมีความขัดแย้งกับนโยบายของรัฐบาลหลายประการ ในที่สุดพระองค์ได้สละราชสมบัติ เป็นผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ไม่มีบทบาทในการเฝ้าระวังการใช้อำนาจของสถาบันการเมืองอื่น ๆ อีก สำหรับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐบาลนั้น เนื่องจากผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 ที่แท้จริง คือ คณะราษฎร สมาชิกประเภทที่ 2 ส่วนใหญ่จึงเป็นพรรคพวกของคณะราษฎร และเกือบตลอดระยะเวลาที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ นายกรัฐมนตรีก็คือ ผู้มีบทบาทสำคัญในคณะราษฎร ด้วยเหตุนี้สมาชิกประเภทที่ 2 และคณะรัฐบาลจึงเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน ส่วนสมาชิกประเภทที่ 1 มีบทบาททางการเมืองเฉพาะในสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาเท่านั้น ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม บทบาทของสมาชิกประเภทที่ 1 แทบจะไม่มีเลย เนื่องจากรัฐบาลได้ใช้อำนาจเด็ดขาดในการปราบปรามบุคคลที่เป็นปรปักษ์ทางการเมืองกับคณะรัฐบาล เป็นผลให้การถ่วงดุลย์อำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารไม่ค่อยมีผลในทางปฏิบัติมากนัก และคณะรัฐบาลมักใช้อำนาจเหนือสภาผู้แทนราษฎรเสมอ สำหรับการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในระหว่างที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้มีการออกกฎหมายหลายฉบับที่เป็นการขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีอิทธิพลทำให้การบังคับใช้รัฐธรรมนูญไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการปกครองในระบบรัฐสภา แต่ก็ได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย และปูพื้นฐานการปกครองในระบบรัฐสภาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ภาควิชา.....นิติศาสตร์.....

ลายมือชื่อนิติศ..... กัญญา นะรา

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา.....2542.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

3970066634: MAJOR LAW

KEY WORD : THAI CONSTITUTION / POLITICAL INSTITUTIONS / 2475 – 2489

KANYA NARA: CONSTITUTION AND POLITICAL INSTITUTIONS: A STUDY OF
THE CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF THAILAND B.E. 2475.

THESIS ADVISOR: PROF.BORWORNSAK UWANNO, Ph.D. 232 pp. ISBN 974-334-731-3

This thesis aims to study political institutions under the Constitution of the Kingdom of Thailand 1932, starting from the process of making the constitution, the political, economic and social context before and during the period when the constitution was in force. This period covers the time between 1932 – 1946

The study points out that the Constitution of the Kingdom of Thailand 1932 was made by compromise between the monarchy and the People Party. The important principle was the parliamentary system of government having the monarch as the head of state, and the unicameral parliament of all members were elected by the people. However, transitory provisions of the constitution proscribed the parliamentary members had two types, members of the first type came from elections and members of the second type were appointed by monarchy. There was also confirmation of the freedom of the people in writing as well.

After the constitution was effective, there was more conflicts between King Rama VII and the member of parliament and the cabinet increasingly. The Monarchy also vetoed several bills and had conflict with the cabinet's policy in several points. Finally, the Monarchy abdicated the throne to cause the Crown to play no role in withholding the abuse of power by other political institutions. The status of the role and relations between the parliamentary members and the government, the real holders of power to appoint second type members were the People Party. Therefore, these members were the group of it and throughout the time this constitution is in force the Prime Minister played a major role in the People Party. For this reason the second type members and the cabinet were in the same group. While the first type members played a role only during the government of Phaya Phaholphonpayuhasena only. Later during Phibulsongkhram's cabinet, the first type members had hardly taken part, because the government used the absolute power in suppression its political enemies. This was caused the balance of power between the legislature and the administration could not have effected in practice. And the cabinet was usually play their role over the members of the parliament. For supporting the right and freedom of the people during the period the constitution took effect, The several law which issued are control to right and freedom.

It could be said that the political events took place during the period of this constitution had influence to force the constitution to be unable to fulfill the objective of the parliament system of government. But it could be regarded that this constitution was the beginning of development in the democratic system and paved the way for the parliamentary system of government to emerge in Thailand.

ภาควิชา.....นิติศาสตร์.....

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์.....

ปีการศึกษา.....2542.....

ลายมือชื่อนิติศ..... กัญญา นารา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ในเบื้องต้นผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ท่านศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าของท่านในการให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และให้ความรู้อันเป็นคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้เขียน ซึ่งนับว่าเป็นความกรุณาต่อผู้เขียนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร. กระมล ทองธรรมชาติ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร. สานิต เตชานันท์ และท่านรองศาสตราจารย์ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าของท่านมาให้ความรู้ และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แม้ว่าอาจารย์ทุกท่านจะมีการปฏิบัติงานมากมาย นอกจากนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และท่านอาจารย์คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุกท่าน แม้ว่าท่านจะไม่ได้ให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้โดยตรง แต่ทุกๆ ท่านได้ช่วยปูพื้นฐานความรู้ทางนิติศาสตร์ และความรู้ด้านอื่นๆ ให้แก่ผู้เขียนมากมาย ผู้เขียนระลึกถึงคำสอนของอาจารย์ทุกท่านเสมอ

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อนๆ และพี่ๆ ทุกคนที่ให้อกำลังใจและความช่วยเหลือในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยเฉพาะมุกดา เอนกผลาภากิจ พี่ทรงวุฒิ จารขจรกุล ศุภกาญจน์ ดันตารภรณ์ และอังกูร จิรกิตยางกูร เพื่อนคอยที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนเสมอมานับตั้งแต่เข้าศึกษาในระดับปริญญาโทและตลอดระยะเวลาที่จัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณพัชรภา แสงสัตตวิรัตน์ ภรรยา สุทธิประสิทธิ์ สมชาย จิตการุณ สมสมร นาคนาค และเจตน์ชัย บุญกำจัด เพื่อนที่คอยให้ความช่วยเหลือและให้อกำลังใจผู้เขียนในทุกๆ เรื่องตลอดมา ขอขอบคุณพี่เจษฎา พรไชยา ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านการพิมพ์และอุปกรณ์การพิมพ์ ขอขอบคุณ พี่วรรณวรรณ ประพัฒน์ทอง พี่ชมพูทนต์ มานิตกุล และพี่นิษฐา เต็มตฤชณา ที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์และให้อกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณพี่อ้อที่ช่วยจัดรูปแบบของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณพี่เกรซ พี่ด้อม พี่กบ และพี่ปรีชา ที่คอยให้ความช่วยเหลือในการประสานงานกับท่านอาจารย์ และที่สำคัญขอขอบคุณพี่มณีนัส จุฑานนท์ และพี่ธรรมรังสี วรรณโก ผู้บังคับบัญชาของผู้เขียน ที่ให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนตลอดมาทั้งในด้านการศึกษาและการทำงาน อ้าใจและความช่วยเหลือของเพื่อนๆ และพี่ๆ ทุกคน แม้ผู้เขียนจะมีได้เอ่ยนามไว้เนื่องจากจำกัดด้วยหน้ากระดาษแผ่นนี้ ล้วนเป็นกำลังใจและเป็นแรงผลักดันให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้โดยสมบูรณ์

ท้ายที่สุด ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อและคุณแม่ ที่ให้ความรัก ให้อกำลังใจ และการสนับสนุนผู้เขียนในทุกๆ เรื่องตลอดมา และขอกราบขอบพระคุณอาเสริมสุข นระวาท ที่ให้การสนับสนุนในทางการศึกษาแก่ผู้เขียนมาตลอด แม้ว่าอาจจะไม่มีโอกาสเห็นความสำเร็จของหลานในวันนี้ก็ตาม ความผิดพลาดอันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนขอรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

กัญญา

9/5/43

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. สมมุติฐานของการศึกษา	2
3. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
4. ขอบเขตของการศึกษาและวิธีการวิเคราะห์ปัญหา	3
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
2. บริบททางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม	5
1. บริบททางด้านการเมืองของประเทศไทย	5
1.1 บริบททางด้านการเมืองในระหว่างรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึง พ.ศ. 2475	5
1.2 บริบททางด้านการเมืองในระหว่าง พ.ศ.2475 - พ.ศ.2481	10
1.3 บริบททางด้านการเมืองในระหว่าง พ.ศ.2481 - พ.ศ.2488	17
2. บริบททางด้านเศรษฐกิจ	22
2.1 บริบททางด้านเศรษฐกิจก่อนการเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ.2475	22
2.2 บริบททางด้านเศรษฐกิจระหว่าง พ.ศ.2475 - พ.ศ.2489	24
3. บริบททางด้านสังคมระหว่าง พ.ศ.2475 - 2489	27
3. กระบวนการจัดทำและเจตนารมณ์ของผู้ร่าง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	31
1. การจัดทำรัฐธรรมนูญเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475	31
1.1 แนวความคิดในการจัดทำรัฐธรรมนูญก่อนการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง	31
1.2 เจตนารมณ์ของคณะราษฎรในการจัดทำรัฐธรรมนูญ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง	38

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

1.2.1 แนวความคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้มีบทบาทในการร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง	38
1.2.2 เจตนารมณ์ของคณะราษฎรในการจัดทำรัฐธรรมนูญ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง	41
1.2.3 การจัดทำพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครอง แผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475	43
2. การจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	45
2.1 การจัดทำรัฐธรรมนูญโดยอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ	46
2.1.1 การจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	48
2.1.2 เปรียบเทียบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 กับพระราชบัญญัติธรรมนูญการ ปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 และร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามฉบับที่ นายอาร์กียองได้จัดทำขึ้น	51
2.2 พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในการ จัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	59
2.3 การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	62
3. แนวความคิดทางรัฐธรรมนูญที่เป็นพื้นฐานในการร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	66
3.1 อำนาจก่อตั้งองค์กรทางการเมืองหรืออำนาจการจัดให้มี รัฐธรรมนูญ	67
3.2 ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและการควบคุมมิให้ กฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญ	72
3.3 แนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ	75
3.4 หลักการแบ่งแยกอำนาจตามรัฐธรรมนูญ	78
3.5 การปกครองรูปแบบรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ	79
3.6 การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ	84
4. วิเคราะห์พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475	86

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

4 วิเคราะห์กลไกของสถาบันการเมืองกับสภาพการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475.....	93
1. โครงสร้างของสถาบันการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ	93
2. สถาบันพระมหากษัตริย์	94
2.1 พระมหากษัตริย์ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้	95
2.2 พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ	96
2.2.1 พระราชอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมาย	97
2.2.2 พระราชอำนาจในการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2	99
2.2.3 พระราชอำนาจในทางบริหาร	100
2.2.4 พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ	101
2.3 ความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กับคณะราษฎรอันนำไปสู่การสละราชสมบัติ	104
2.3.1 ความขัดแย้งในเรื่องการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2	105
2.3.2 ความขัดแย้งในเรื่องพระราชอำนาจในการ ยับยั้งร่างกฎหมาย	108
2.3.3 ความขัดแย้งในเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน	108
2.3.4 ความขัดแย้งในเรื่องพระราชอำนาจในการพระราชทาน อภัยโทษ	109
2.4 บทบาทของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชสมัยสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล	111
2.4.1 การแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์	112
2.4.2 บทบาทของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในการบริหาร ราชการแผ่นดิน	113
3. กลไกของระบบรัฐสภา	115
3.1 สภาผู้แทนราษฎร	116
3.1.1 การได้มาและความสัมพันธ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	116
3.1.2 บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการตรากฎหมาย	124

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

3.2 คณะรัฐมนตรี	125
3.3 กลไกในการตรวจสอบและถ่วงดุลย์อำนาจระหว่าง สภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรี.....	128
3.3.1 การควบคุมนโยบาย	128
3.3.2 การตั้งกระทู้ถาม	129
3.2.3 การลงมติไม่ไว้วางใจ	130
3.3.4 การยุบสภา	132
3.4 การปิดประชุมสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา	135
5 วิเคราะห์สิทธิและเสรีภาพของประชาชนกับสภาพการเมืองภายใต้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	139
1. สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล	140
2. สิทธิและเสรีภาพในทางความคิดและการแสดงออกซึ่งความคิด	142
2.1 กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพในทางความคิดหรือความเชื่อ	142
2.2 กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น	143
3. สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง	148
3.1 การห้ามมิให้ข้าราชการเป็นสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับการเมือง	148
3.2 การห้ามจัดตั้งพรรคการเมือง	147
4. สิทธิและเสรีภาพในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม	150
4.1 กฎหมายจัดตั้งศาลพิเศษ	150
4.2 พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษาไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476	152
4.3 พระราชบัญญัติมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขัน พ.ศ. 2484	153
4.4 พระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488	153
6 บทสรุป	158
1. ลักษณะของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	158
2. การบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	158
รายการอ้างอิง	183
ภาคผนวก : ภาคผนวก ก	186
ภาคผนวก ข	194
ภาคผนวก ค	206
ภาคผนวก ง	220
ประวัติผู้เขียน	232